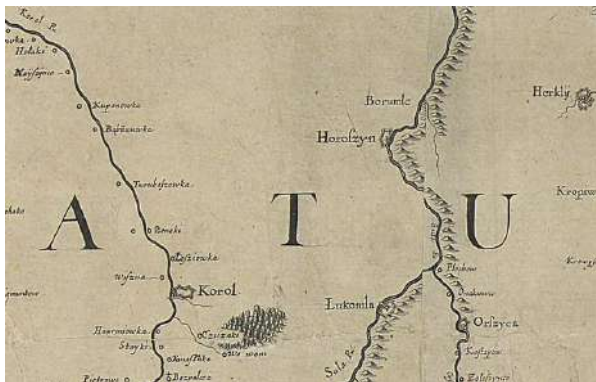

РОЗДІЛ 4. МІСТО ГОРОШИН В ІСТОРІЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: НЕОБХІДНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТКИ

Видатний французький інженер-фортифікатор і картограф Гійом Левассер де Боплан, який перебував на службі в Речі Посполитій, відомий українцям за своїм «Описом України» та кількома детальними картами України і її частин XVII ст. [1, с.340]. Одна з головних його картографічних праць – Спеціальна карта України, що видана 1650 року [4, с. 22]. Вона вийшла у Гданську. Орієнтація карти південна, на відміну від прийнятої сьогодні в географічних картах північної орієнтації. Наведемо її фрагмент (карта 1).

Карта 1. Фрагмент Спеціальної карти України 1650 р. з позначеними Хоролом, Горошиним, Оржицею та деякими іншими поселеннями [26]

На цій карті і горошин (Horoszyn) виглядає укріпленим поселенням на лівому березі річки Сули, до її повороту на захід. Горошин, за умовними позначками, позначено, як *Urbs munita*, що з латинської перекладається, як *укріплене місто*. Сучасні дослідники, які уклали покажчик до даної карти, зазначають тип поселення для Горошина, як «фортеця» [3, с. 273].

Виступ річки Сули в східному напрямку, на березі якої в тому місці розташований Горошин, помітний і на інших картах.

На основі карти Боплана Й. Блау близько 1670 р. уклали чотири одноаркушеві карти Київщини, Поділля, Брацлавщини і Покуття. [24, с. 80–81].

Порівняємо локалізацію Горошина на укладеній Й. Блау карті Київщини та на 10-верстці Ф. Шуберта середини XIX ст. Це зручно зробити, оскільки карта Й. Блау звичної для нас, північної орієнтації. Хоча масштаби цих карт різні, але, очевидною є спадкоємність містечка Горошина середини XIX ст. від ранньомодерного міста-фортеці Горошина XVII ст. (карти 2 і 3).

Карти 2 і 3. Фрагменти карти «Київщини» Й. Блау (бл. 1670 р.) та карти Ф. Шуберта (1 пол. XIX ст. зі змінами 1868 р.) [9]; [25]

Активна діяльність Гійома Левассера де Боплана в Україні припала на 1630–1640-і рр. У 1648 р. він уже повернувся до Франції [1, с. 340]. Звернемо ще увагу на позначення Горошина на двох його раніших картах (південної орієнтації) (карти 4 і 5).

Карти 4 і 5. Фрагменти карт Боплана: рукописної карти «*Tabula Geographica Ukrainica*» (1639 р., зліва) і Генеральної карти України (1648 р., справа) [27]; [6]

На карті 1639 р. Горошин позначено таким самим пунсоном з хрестом, як і Хорол, Лубни, Оржицю. Ця карта є рукописною, на ній немає пояснення умовних позначок.

На Генеральній карті України 1648 р. тип поселення Горошина позначено, як *Oppidum*, що з латинської перекладається, як *місто*. Цікаво, що на відміну від Спеціальної (топографічної) карти 1650 р., на карті 1648 р. Горошин позначено дещо південніше від «східного» виступу р. Сули. Горошин написано курсивом (подібно до Лукомля та Іркліїва). А, наприклад, Лубни, Голтва і Золотоноша (залишилися поза поданим фрагментом) підписані прямим дещо більшим шрифтом; крім цього, для цих трьох населених пунктів на карті 1648 р. вжито позначку *Urbs Antiqua Christiana*, що означає *стародавнє християнське місто*. Однак, Г. Боплан ні на Генеральній карті України (1648 р.), ні на Спеціальній карті України (1650 р.) не позначив Горошин, як *новопоселену слободу* чи *село*.

Отже, за картами Боплана у першій половині – середині XVII ст. Горошин існував на лівому березі р. Сули, як укріплене місто-фортеця.

Постановою Ради Міністрів УРСР № 711 від 21 липня 1965 р. Горошин у Семенівському р-ні Полтавської обл. було віднесено до

пам'ятників археології республіканського значення [21]. Основною підставою для цього було не те, що Горошин існував, як місто-фортеця в ранньомодерну добу, а згадка його в літописах. Горошину (за додатком до вказаної вище постанови) було присвоєно охоронний номер 83; пам'ятник мав назву: Древньоруське літописне городище [21].

У своїй книзі 2005 р. відомий дослідник містобудування і архітектури Віктор Вечерський зазначав: «1968 р. Держбуд УРСР включив до Списку старовинних населених пунктів України, проекти розпланування і забудови яких мають погоджуватися з органами охорони пам'яток, міста Полтаву і Лубни, смт Диканьку, села Березову Рудку, Більськ, Великі Сорочинці, Горошине, Мацківці, Мгар, Снітин, Устимівку, Хомутець [5, с.198].

У 1976 р. було складено паспорт на «Літописне городище Горошин» [13].

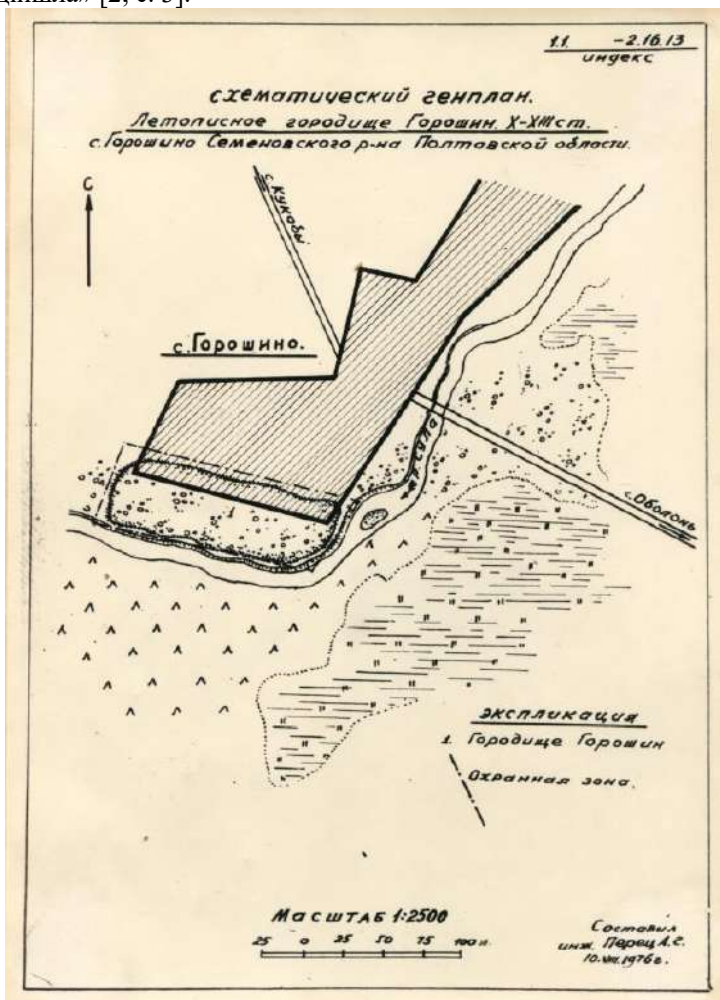
Паспорт складала археолог Галина Сидоренко, а наприкінці нього містився схематичний генплан пам'ятки (1976 р.), автором якого був інженер Перець А. Г. На плані помітно помилку: р. Борис підписали, як р. Сула [13, с. 5].

У тексті паспорта було зазначено: «Горошинське городище розташоване на лівому березі р. Сули, близько русла, на околиці с. Горошине. Воно виникло в X ст. під захистом літописних фортець Бурімської (Римова), Желні та Воїня, що мали велике значення в системі Посульської оборонної лінії при захисті земель Київської Русі від нападів кочівників. В складі культурного шару – староруська кераміка» [13, с. 3].

Член Національної спілки журналістів України Володимир Проненко на сторінках своєї книги «Сивочоле моє село» пригадував історію створення в селі Горошине краєзнавчого музею, про деякі експонати в ньому: «У жовтні 1960 року в просторій кімнаті клубу, навпроти бібліотеки, відкрили музей. Перед відвідувачами в документах і експонатах постала історія Горошина від першої згадки про нього в духовній Володимира Мономаха в 1096 році. Про набіги половців і татар, про тричі спалене село і відроджене його жителями, які вижили. Серед експонатів Книга опису Переяславського князівства,

до якого входило село, медаль Ярополка Святославовича, знайдена на території Горошина...» [22, с. 268].

Почесний краєзнавець України Євген Бутенко у книзі про село Горошине «На бистрині віків» (1992 р.) зазначав: «Свого часу історією цього краю цікавились науковці та до ретельних досліджень справа так і не дійшла» [2, с. 3].

Карта 6. Схематичний генплан Горошина [13, с. 5]

Однак, Володимир Проненко розповідав: «Тут знайдені уламки гончарного посуду, точильні бруски, металеві ножі, фрагменти амфор. Археологи дослідили залишки однієї з глинобитних печей XII – XIII століть. Колекції горошинських знахідок зберігаються в Ермітажі Санкт-Петербурга, Інституті археології АН України та Лубенському краєзнавчому музеї» [22, с. 22–23]. Але така інформація потребує уточнення, оскільки з 1980-х рр. серед науковців поширилась гіпотеза про іншу локалізацію Горошина (в селі Тарасівці тодішнього Оржицького району), яку висловив археолог Юрій Моргунов [19, с. 115]. Із тих часів знахідки з Тарасівського городища «Круча» могли експонуватися, як знахідки зі стародавнього Горошина.

До речі, не лише для Горошина Юрій Моргунов пропонував нову локалізацію, але й, наприклад, для Лубен – на території, що нині займає Мгарський монастир (у публікації 1996 р.), але пізніше (в 2018 р.) він відмовився від такої гіпотези [16, с. 97–98; 18, с. 95].

Які ж аргументи приводить Юрій Моргунов щодо визначення локалізації давньоруського Горошина? Зацитуємо його: «У кінці XIX ст. на цьому місці В. Г. Ляскоронським було виявлене городище, і в літературі утвердилася думка про місцезнаходження давнього міста на лівому березі Сули. Така локалізація не дістала належного обґрунтування: по-перше, розташування руського населеного пункту на лівому, половецькому березі прикордонної Сули неможливе, по-друге, по плану В. Г. Ляскоронського, обстежене ним городище має в плані прямокутну форму, властиву фортецям епохи вогнепальної зброї. У 1981 р. нами обстежені залишки укріплення у с. Горошине, де ніяких домонгольських матеріалів не виявлено» [19, с. 114–115].

Юрій Моргунов характеризує також тарасівське городище: «Інший характер має тарасівська фортеця. Розміри її становлять 0,6 га, ще приблизно 0,2 га її площі обвалилося в річку. [...] Культурний шар посаду протяжністю до 1 м містить кераміку кінця XI – середини XIII століть. [...] Городище в с. Тарасівці цілком відповідає пам'ятникові літописного Горошина: воно лежить на прямій дорозі до Хорола [...]» [19, с. 115].

«[...] заливна заплава Сули поблизу Тарасівки має ширину до 30 км. Посеред заплави розташоване широке підвищення першої надзаплавної тераси (висотою 3 – 8 м і довжиною до 20 км), через яке у

XVIII ст. проходив старовинний горошинський перевіз до Хорола, що виходив і до Тарасівки» [19, с. 115–116].

Розглянемо уважно аргументи Юрія Моргунова. Перший аргумент його: «розташування руського населеного пункту на лівому, половецькому березі прикордонної Сули неможливе» спростовується історичними, географічними та суто археологічними фактами. Києво-руський період історії триває, принаймні, з IX ст. А боротьба з половцями руських князів розпочалась в XI ст. Слов'янське поселення на території нинішнього с. Горошиного могло вже існувати в IX–X ст. до початку половецьких набігів. Але Горошин давньоруського часу, якби він був на місці старої частини нинішнього с. Горошиного, природньо захищався б зі східного боку р. Борисом. Це зручне місце для побудови фортеці і гарне місце для господарського життя спільноти декількох родів. Й до нині Горошине славиться, як місце для риболовлі, куди приїзять за десятки кілометрів.

У своїй новішій публікації (2014 р.) на тему локалізації Горошина Юрій Моргунов зазначає хронологічні рамки знахідок в с. Горошине, як виключно матеріали XVI – XX ст. [17, с. 140].

Однак, у 2016 р. археолог Олександр Прядко знайшов у с. Горошине понад р. Сула у господарській ямі матеріали черняхівської культури, а в 2024 р. Костянтин Мироненко та Михайло Коваленко знайшли уламок стінки посудини епохи бронзи з прокресленим орнаментом та фрагмент вінцевої частини сіроглиняного горщика з шерехатою поверхнею черняхівської культури [20, с. 28; 20, с. 9; 20, с. 29].

Як відомо, черняхівська культура – це культура, що існувала в 1-й половині I тис. н. е. Нашадки її представників могли проживати на території нинішнього Горошиного до киево-руських часів. Згадані у попередньому абзаці знахідки, а також свідчення Володимира Проненка (про музейний експонат доби Київської Русі-України, що зберігався в місцевому музеї) і Галини Сидоренко (про староруську кераміку) заперечують надійність висновків, отриманих Юрієм Моргуновим.

Щодо прямокутної форми обстеженого Василем Ляскоронським городища скажемо наступне: місто-фортеця Горошин ранньомодерної доби могло виникнути на рубежі XVI–XVII ст., але могло бути просто

оновлене, перебудоване на місці середньовічної фортеці (Горошин) чи на деякій відстані від неї. Звичайно, перекази жителів Горошина XIX ст., які чув Василь Ляскоронський, стосувалися, ймовірно, укріплення новішого часу, про яке народна пам'ять знала більше. Відкрите питання про ступінь внеску будівничих різних часів і суспільних станів у ранньомодерне горошинське укріплення: до розбудови могли долучитися князі литовсько-руської доби; козаки-воїни XVI–XVIII ст.; польські урядовці після Люблінської унії; будівничі, запрошені представниками родини Вишневецьких тощо. Серед осіб, які могли брати участь у розбудові Горошина, зокрема, міг бути й інженер-фортифікатор Г. Боплан.

На багато питань можна отримати відповіді лише провівши комплексне обстеження пам'ятки та ґрунтовні археологічні розкопки.

Ще одна група аргументів Юрія Моргунова стосується «давнього горошинського перевозу» через р. Сулу, шляху з правого берега Сули до Хоролу та розмірів стародавнього Горошина. Розглянемо ці питання в контексті першої згадки про Горошин в давніх писемних пам'ятках.

Перша згадка Горошина міститься у Повчанні Володимира Мономаха: «томже лѣтъ . гонихомъ по Половѣцѣхъ за Хороль . иже Горошинъ вѣша» [23]. Хоча Володимир Мономах не наводить ні точної дати, ні року цієї події, його згадка Горошина вплетена у розповідь з послідовністю інших фактів. Хоча «літо» в давньоруській мові могло означати «рік», але, цей похід на половців, які були взяли Горошин, стався, ймовірно, влітку. Володимир Мономах пише, що навесні зустрічався з Ярополком на Бродах, потім (влітку) гнав половців за Хорол, які взяли Горошин; тієї осені ходив у похід до Мінська, а взимку – знову до Ярополка на Броди. А потім навесні, за розповіддю Володимира Мономаха, посадив його батько княжити у Переяслав. Батько Володимира Мономаха Всеволод на той час був Київським князем. Так, досліджуючи текст Повчання, співставляючи його з літописами, для дослідників у багатьох випадках є можливим встановлювати роки, а іноді й точні дати тих чи інших подій. Таким чином можна визначити приблизний час події, пов'язаної з першою згадкою Горошина: літо 1083 року.

У публікації Літопису руського в перекладі Леоніда Махновця, виданого 1989 р., наведено текст «Поучення» Володимира Мономаха.

Згадку Горошина віднесено до подій літа 1084 року: «[У] тім же році гонили ми вслід за половцями за [ріку] Хорол, які [город] Горошин узяли» [14, с. 459].

Без зазначення дати, як і в списку Повчання, вміщеному до Лаврентіївського літопису, наведено текст першої згадки Горошина у перекладі Василя Яременка: «Того ж літа ходили в погоню за Хорол ріку за половцями, які захопили були Горошин» [7, с. 47].

Річка Хорол – притока Псла, вони протікають східніше Сули. Необов'язково Володимир Мономаху орієнтуватися при погоні за половцями на «місто Хорол»; ймовірно, Хорол, згаданий у Повчанні, це річка. Невідомо, чи Володимир Мономах тоді, перед погонею за половцями відвідав Горошин; можливо, Горошин було пограбовано й залишено кочівниками, які перебували вже в іншому місці. Можливо князю тільки повідомили про захоплення Горошина та про інше місце перебування половців, яких він погнав за Хорол.

Горошин міг і не бути великим поселенням, але був важливим пунктом у пам'яті Володимира Мономаха, якщо він його згадав у своєму Повчанні дітям.

Розглянемо ще питання «давнього горошинського перевозу» через р. Сулу. Ймовірно, саме цей перевіз, про який писав Юрій Моргунов, існує й нині, як паромна переправа на шляху між селищем Оржицею і селом Горошиним. Звичайно, що жителі правого берега Сули, переправляючись у XVIII ст. в напрямку сотенного містечка Горошине, могли називати цю переправу «горошинською». У цьому нічого дивного немає. Тому це не дає підстав для пошуку Горошина на іншому березі Сули, якщо у XVII – XVIII ст. він був на лівому березі. До речі, дорога між Горошиним і Оржицею зображена й на картах Ф. Шуберта (XIX ст.); вона помітна, разом з місцем переправи через Сулу, й на наведеному фрагменті карти в цій публікації (карта 3).

Багато дослідників Полтавщини та, зокрема, дослідників Горошина зверталися до публікації Василя Ляскоронського про городища, кургани і змійові вали в басейні Сули у «Трудах XI Археологічного зїзду», який відбувся в 1899 р. у Києві. Щодо Горошина Василь Ляскоронський зазначає, зокрема, таке: «Давня фортеця знаходилась в частині містечка, що називається Подолом; вона була розміщена над Сулою, займаючи те підвищення, поблизу Успенської

церкви, яке тягнеться над берегом ріки на невелику відстань. Тут, за розповідями місцевих жителів був колись «городок», стояла церква і були вали, частина яких ще й досі ледь помітні над рікою. Кажуть, що вали знаходились і на тому боці ріки. В городку, на тому місці, де стояла церква, існує тепер капличка. [...] за умовами місцевості, можна вважати, що вали ці обгороджували невелику фортецю, охоплюючи увесь той простір, який знаходиться між рікою Сулою і р. Борисом, що впадає у неї» (переклад з рос. мій – М. К.) [15, с. 445] (карта 7).

Планъ древняго Горошинскаго укрѣпленія.

Карта 7. План давнього Горошинського укріплення, орієнтація південна, автор В. Ляскоронський [15, с. 445]

Я запитав у жителів с. Горошине, предки яких у кількох поколіннях проживали в ньому, про місцевість «Поділ». Подолом вони назвали (і так було в XX ст. теж) південну частину с. Горошине; якщо їхати із с. Оболонь через «Замостя» (колись хутір Замостя, тепер частина «нового» села Горошине), далі дорогою й мостом через р. Борис, людина потім в'їжджає в «старе Горошине», повертає ліворуч і тут

починається *Поділ*. Тобто, слово «Поділ» вживається, як велика частина населеного пункту, частина старого містечка Горошина.

У XIX ст. на *Подолі* була Успенська церква, а в північній частині Горошина – Преображенська церква. Проілюструємо локалізацію розміщення цих храмів на картах (8 і 9).

Карти 8 і 9. Позначення Успенської і Преображенської церков на фрагментах карт (зліва – карта масштабу 1:50 000, 1929 р.; справа – трьохверстка Ф. Шуберта, після 1880 р.) [10]; [12]

Отже, Успенська церква на час перебування в Горошині В.Ляскоронського знаходилась, як це помітно з карт, в центральній частині *Подолу* – південної частини містечка Горошина. Цю церкву, за переказами жителів, зруйнували до Другої світової війни...

Відповідно до розповіді В. Ляскоронського, у місцевості «городок» понад Сулою, недалеко від Успенської церкви тягнулось «підвищення»

й там була капличка. А колись на місці каплички була церква. Як відомо з додаткових джерел (карти, клірові книги тощо), у 1860-х рр. Успенську церкву спорудили вже на іншому місці, за декілька десятків чи кілька сотень метрів від попереднього.

Ось старіша карта, яка ілюструє попередню локалізацію Успенської церкви (карта 10).

*Карта 10. Локалізація Успенської церкви в м. Горошині в 1850-х рр.
Місце «ядра» городка ранньомодерної фортеці Горошин.
Фрагмент карти-трехверстки Ф. Шуберта
(бл. 1850–1860-і рр.) [11]*

Співставивши інформацію з цієї карти з розповідями жителів села Горошине, можна зазначити наступне. Саме місцевість, яку жителі с. Горошине називають «лікарська гора», входила до «городка», центральної частини городища, за планом 1899 р. історика-археолога Василя Ляскоронського, який обстежував містечко Горошин. У 1983 р. в с. Горошине відбулось святкування його 900-ліття. На так званій «лікарській горі» (де до того в середині 20 ст. була лікарня) розмістили пам'ятний камінь із пам'ятною табличкою з написом на ній: цитатою першої літописної згадки Горошина. Нині табличка вже відсутня.

Сьогодні Оболонська територіальна громада Полтавської області, до якої належить село Горошине, серед інших напрямків, має й туристично-краєзнавчий потенціал для розвитку. Місцева влада не байдужа до цього напрямку розвитку громади, то ж залучила до справи обстеження Горошина та виготовлення облікової документації на пам'ятку дослідників із Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтавської обласної ради (далі – ЦОДПА).

Вище в цій статті ми згадали деякі цінні для історії Горошина знахідки, які були знайдені дослідниками, в тому числі, й фахівцями з ЦОДПА.

Але проведене у 2024 р. працівниками ЦОДПА обстеження пам'ятки, являє собою поки що дослідження лише південно-західної околиці колишнього містечка Горошина; дослідники, на жаль, практично не звернули уваги на зручнішу для побудови фортифікацій місцевість у підвищеній (у північному напрямку) частині села Горошиного.

Розглянемо предметніше деякі результати дослідження фахівців ЦОДПА. У 2024 р. на сайті ЦОДПА було оприлюднено Облікову документацію на пам'ятку археології «Городище сотенного містечка Горошине, XVII–XVIII ст.». Облікова документація в своєму складі містить історичну довідку, в якій, серед іншого, зазначено: «Але на сьогоднішній день назва пам'ятки археології місцевого значення – «Літописне городище «Горошин» часу Київської Русі (X–XIII ст.)» не відповідає науковій дійсності, оскільки на зазначеній пам'ятці відсутні нашарування давньоруського часу, а наявні лише рештки укріплення та археологічні знахідки козацької доби. Тож пропонується змінити назву вказаної пам'ятки археології на «Городище сотенного містечка Горошине, XVII–XVIII ст.». Саме така назва є історично об'єктивною і буде надалі використовуватися в тексті історичної довідки» [8, с. 4].

Якщо взяти до уваги проведений нами аналіз даного питання, то висновки співробітників ЦОДПА щодо необхідності зміни назви пам'ятки виглядають передчасними, а проведене обстеження пам'ятки, здійснене ними, є неповним.

Ілюстративний матеріал, наведений в Обліковій документації, є досить змістовним. Дослідниками здійснена локалізація пам'ятки. Для

її наглядності приведемо ілюстрацію І.6, розміщену в їхній роботі (Карта 11).

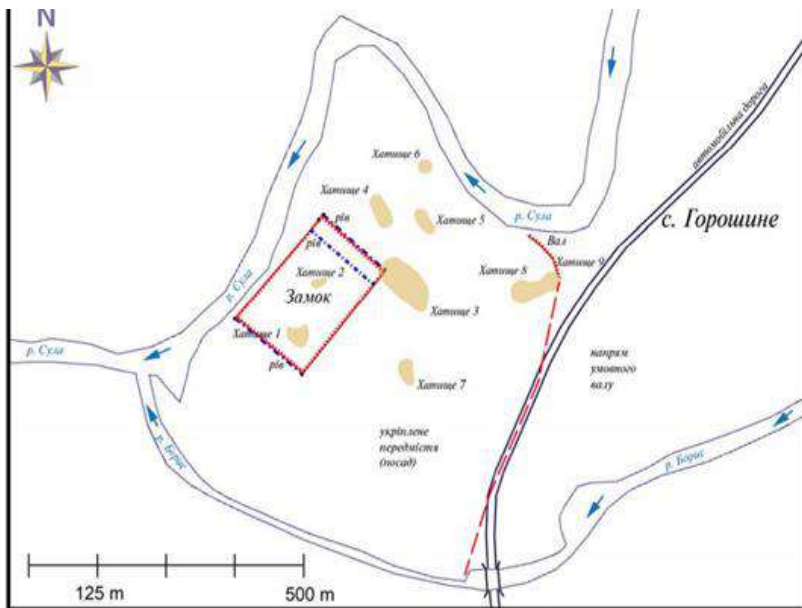
У людини, що проживає в с. Горошине або буває в цій місцевості, природньо виникає думка, чому «фортецю» шукають унизу, біля річки, яка може розливатися і підтоплювати наближену територію? Північніше ж – рельєф підвищується, та й місто (містечко) Горошин у XVII – XIX ст., існувало саме там, де нині існує стара частина села Горошиного.

Але й самі працівники ЦОДПА, укладачі пам'яткоохоронної документації на містечко Горошин, зазначають, що під час розвідкових обстежень була знайдена не лише кераміка XVII – XIX ст., але й предмети матеріальної культури давніших часів, причому, вони знайдені в північно-східній частині території, яку обстежували фахівці ЦОДПА. «До найдавніших знахідок належать два фрагменти. Перший – це уламок стінки посудини епохи бронзи з прокресленим орнаментом, в своєму тісті має домішки шамоту. Другий фрагмент належить вінцевій частині сіроглиняного горщика з шерехатою поверхнею черняхівської культури. Обидва уламки були виявлені у північно-східній частині укріпленого передмістя (посаду), неподалік від русла р. Сула, коло хатищ 8 та 9» [20, с. 9].

У 2016 р. невеликі розвідкові дослідження в цій місцевості здійснив Олександр Прядко. Він виконав окомірний план горошинського «замку», зібрав підйомний матеріал та провів охоронні археологічні дослідження у південній околиці села Горошиного, де було виявлено та зачищено рештки господарської ями черняхівської культури [8, с. 8].

Довідково хочу навести схему взаємного розміщення городищ у селах Тарасівка і Горошине за Юрієм Моргуновим. Хоча я вважаю його гіпотезу щодо локалізації давньоруського Горошина не переконливою, однак, його локалізація ранньомодерної фортеці м. Горошина заслуговує на увагу (карта 12).

Цікаво, що і Олександр Прядко, і укладачі облікової документації на «сотенне містечко» Горошин (2024 р.) локалізують так званий «замок» на одній і тій самій території: від місця впадіння р. Борис у р. Сулу на декілька десятків метрів у північно-східному напрямку.

І.6. **Горошине, с.,** Схематичне розміщення пам'ятки археології місцевого значення – Городище сотенного містечка Горошине, XVII-XVIII ст., за матеріалами зйомки 2024 р. Укладачі: *К.М. Мироненко, А.В. Куркова.*

***Карта 11.** «Замок» і посад сотенного містечка Горошина за дослідженнями фахівців ЦОДПА в 2024 р. [20, с. 19]*

Рис. 2. Ситуационный план взаимного размещения городищ в Тарасовке и Горошино.

Условные обозначения: а – городище в с. Тарасовке; б – городище в с. Горошино; в – заболоченная пойма Сулы; г – трасса ответвления Муравского шляха к «горошинскому перевозу»

Карта 12. Взаємне розміщення городищ у селах Тарасівка і Горошине.
Автор: Ю. Ю. Моргунов [17, с. 141]

Як бачимо, «замок» дослідники визначили таким, що розташований на півострові поблизу впадіння р. Борис у р. Сулу. Яке його призначення? Чи це всього лише місцевість (із залишками житлових і господарських будівель переважно XIX – XX ст.), обнесена

ровами, призначення яких ще не з'ясоване? Можливо, рови частково захищали від підтоплення. А може тут була частина загальних фортифікацій давнішого часу? На ці питання ще будуть шукати відповіді.

На мою думку, вал, який нібито мав захищати жителів «замку», міг виконувати захисну функцію для жителів фортеці «на горі» від вторгнення ворогів з південної сторони.

Визначена в даному дослідженні локалізація Успенської церкви, як ядра «городка», сподіваюсь, посилить зацікавлення археологів і місцевої влади до продовження досліджень у с. Горошине, до посилення пам'яткоохоронної роботи, оскільки вже не один десяток років «чорні археологи» «вибивають» металеві (і не тільки металеві) знахідки з культурного шару нашого населеного пункту з давньою і цікавою історією. Варто також розширити пошуки на територію всього села Горошине, принаймні, спочатку на територію колишнього містечка; можливо, в ньому будуть відшукані поселення часу Київської Русі-України і періоду черняхівської культури. Та й детальне дослідження фортеці Горошина часу польського владарювання і козацької доби можуть пролити світло на деякі невідомі сторінки історії Східної Європи.

Список використаних джерел

1. БОПЛАН (Beauplan) Гійом Левассер де // Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, В-во «Наукова думка». 2003. 688 с.: іл.
2. Бутенко Євгеній Павлович. На бистрині віків. Снт. Семенівка. 1992. 40 с.
3. Вавричин Марія, Голько Олег. Показчик назв об'єктів, відображених на Спеціальній карті І. Боплана 1650 р. // Картографія та історія України. Збірник наукових праць. Львів – Київ – Нью-Йорк. В-во М. П. Коць. 2000. С. 258 – 357.
4. Вавричин Марія. Комплекс карт України І. Боплана та їх збереження в бібліотеках Європи // Картографія та історія України. Збірник наукових праць. Львів – Київ – Нью-Йорк. В-во М.П.Коць. 2000. С. 18–22.

5. Вечерський В. В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. Київ: Видавничий дім А.С.С., 2005. 588 с.
6. Генеральна карта України (*Delineatio Generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina. Cum adjacentibus Provinciis*). Авт.: Г.Боплан. Гравер: В.Гондіус. 1648. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Beauplan_Poland_XVII_map.jpg Дата звернення: 18.03.2025.
7. Золоте слово: хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя IX–XV століть. – Кн. 2: Література високого середньовіччя (988–1240); Література пізнього середньовіччя (1240 – середина XV ст.) / За ред. В. Яременка; Упорядн.: В.Яременко, О.Сліпущо. К.: Вид-во "Аконіт", 2002. 802 с.
8. Історична довідка // Облікова документація на пам'ятку археології «Городище сотенного містечка Горошине, XVII – XVIII ст.». URL: <https://map.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/2024-horodyshche-sotennoho-mistechka-horoshyne.pdf> Дата звернення: 19.03.2025.
9. Карта «Київщини» Й. Блау (бл. 1670 р.). Копія. Особистий архів автора.
10. Карта М-36-90-А (Бол. Буромка). Масштаб 1:50 000, 1929 р. Особистий архів автора.
11. Карта Ф. Шуберта. Масштаб: в 1 дюймі 3 версти, до 1868 р. Ряд 24, лист 11. Особистий архів автора.
12. Карта Ф. Шуберта. Масштаб: в 1 дюймі 3 версти, після 1880 р. Ряд 24, лист 11. Особистий архів автора.
13. Літописне городище Горошин. (Село Горошине Семенівського району). Паспорт укл. Г.О.Сидоренко 26 червня 1976 р. URL: <https://map.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/semenivskyj-rn-s-goroshyne-litopysne-gorodyshhe-goroshyn-pasport-1-1.pdf> Дата звернення: 18.03.2025.
14. Літопис руський / за іпат. списком пер. Л. Махновець; [відп. ред. О.В. Мишанич]. Київ: Дніпро, 1989. XIV, 590, [1] с., [3] арк. іл.: іл. (Даврьоруські та давні українські літописи).
15. Ляскоронскій В. Городища, курганы и змиевые валы, находящиеся в бассейне р. Сулы // Труды одиннадцатого Археологического

- съезда в Киеве (1899). Под редакцией графини Уваровой и С.С.Слуцкого. Том 1. Москва: Типография Г. Лисснера и А.Гепеля, 1901. С. 404–457.
16. Моргунов Ю. Ю. Древнерусские памятники поречья Сулы. Курск, 1996. 160 с.
 17. Моргунов Ю.Ю. К локализации летописного города Горошина // КСИА Вып. 236 / Ин-т археологии РАН. М.: Языки славянской к-ры: Знак. 2014. С. 139–143.
 18. Моргунов Ю.Ю. К поискам городища летописного города Лубена // Старожитності Посулля. 100 років Лубенському краєзнавчому музею імені Г. Я. Стеллецького (1918 - 2018) : збірник наукових праць / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK та ін. [Відп. ред. Супруненко О. Б]. Київ. 2018. С. 90–98.
 19. Моргунов Ю.Ю. Про місцезнаходження літописного Горошина // Тези доповідей і повідомлень першої полтавської наукової конференції з історичного краєзнавства. Полтава. 1989. С.114–116.
 20. Облікова картка. Ілюстрації до облікової картки // Облікова документація на пам'ятку археології «Городище сотенного містечка Горошине, XVII–XVIII ст.» URL: <https://map.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/2024-horodyshche-sotennoho-mistechka-horoshyne.pdf> Дата звернення: 19.03.2025
 21. Про затвердження списку пам'ятників мистецтва, історії та археології Української РСР. Постанова Ради Міністрів УРСР №711 від 21 липня 1965 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-65-%D0%BF#Text>
 22. Проненко В. Г. Сивочоле моє село. Київ. ВПК «Експрес-поліграф». 2014. 368 с.
 23. ПСРЛ. Т. 1. Лаврентьевская летопись. Стовп. 240–256. URL: <http://litopys.org.ua/> Дата звернення: 19.03.2025.
 24. Сосса Р.І. Історія картографування території України: Підручник для студ. ВНЗ. Київ: Либідь, 2007. 334 с.: рис.
 25. Специальная карта Западной части Российской империи / Воен.-топогр. депо ; Сост. и гравиров. Воен.-Топогр. Депо с 1826 по 1840 г. под рук. генерал-лейтенанта [Ф. Ф.] Шуберта. [СПб.]: Воен.-Топогр. Депо, [1844?]. 1 к. (59 л.): цв., худож. картуш, экслибрис;

- 60x82 см. Грав., цв. + Сб. л. (60x82 см) // НБУВ, сектор картографічних видань. Примірник: 6579. Лист 41.
26. Спеціальна карта України. (*Delineatio specialis et accurata Ucrainae. Cum suis Palatinatibus ac Distictibq, Provincysq adjacentibus*). 1650. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4c/Delineatio_Specialis_Et_Accurata_Ucrainae.jpg Дата звернення: 19.03.2025.
27. Українська географічна карта (*Tabula Geographica Ucrainska*). 1639 (бл.). URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Tabula_Geographica_Ucrainska.jpg Дата звернення: 18.03.2025.
28. Шерстюк В.В. Залишки літописного «міста» Горошин давньоруського часу (?) (XI – XIII ст.), рештки укріплень козацького містечка Горошино (XVII – XVIII ст.) // Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Семенівський район / Упоряд., наук. ред. та передм. В.О.Мокляк. Полтавський краєзнавчий музей ім. В.Кричевського. Полтава: ТОВ «АСМІ». 2013. С. 108–110.